

A modernización terminolóxica e o uso do galego en contextos científico-técnicos: o papel das universidades

XUSTO A. RODRÍGUEZ RÍO

Servizo de Normalización Lingüística

Universidade de Santiago de Compostela

1. A TERMINOLOXÍA, A COMUNICACIÓN ESPECIALIZADA E A PLANIFICACIÓN LINGÜÍSTICA

Cando falamos de *terminoloxía* podemos estarnos referindo a dous conceptos distintos, que poderíamos definir respectivamente como:

1. Un conxunto de palabras técnicas (os termos), que pertencen a unha área especializada da realidade, diferenciada doutras afíns e de extensión variable.
Ex.: «Compilou a terminoloxía anatómica referida ao sistema circulatorio».
2. Unha disciplina lingüística que se centra no estudo científico dos termos empregados nunha linguaxe de especialidade.
Ex: «Un estudante de Tradución debería recibir formación en terminoloxía».

En calquera das dúas definicións salienta a estreita conexión que se establece entre a terminoloxía e a comunicación especializada. De feito, os termos considéranse a base deste tipo de comunicación, xa que reflicten a estrutura de conceptos existente nunha disciplina e contribúen de forma fundamental a acadar a precisión, a concisión e a adecuación á situación comunicativa que persegue a documentación especializada.

Por outra parte, cando Haugen describe e clasifica os subprocesos que deben poñerse en práctica na planificación do corpus dunha lingua, inclúe como un deles a *modernización terminolóxica*, entendida como un tipo de ampliación do espazo funcional dunha lingua que a capacita como vehículo comunicativo en áreas da realidade –case sempre especializadas– nas que non estaba presente.

Cadro 1. Modelo tirado de Haugen (1983)

	FORMA	FUNCIÓN
SOCIEDADE	1 selección	4 propagación ou implementación
LINGUA	2 codificación a) grafización b) gramaticalización c) lexicalización	3 elaboración a) modernización terminolóxica b) desenvolvemento estilístico

Se a modernización terminolóxica planificada é un piar relevante do proceso de elaboración de calquera lingua, no caso das minorizadas a súa importancia vai ser aínda maior, xa que (Maurais, 1993):

- As linguaxes especializadas teñen un importante prestixio simbólico para os falantes, especialmente para os que usan linguas que están pouco presentes en áreas técnicas da realidade.
- Nas situacións de conflito lingüístico, unha das vías polas que a lingua máis forte fai presión e secundariza a máis feble é a transmisión masiva de préstamos léxicos, especialmente nos ámbitos relacionados coa ciencia e a tecnoloxía.
- Nas sociedades do primeiro mundo, as fronteiras entre a lingua común e determinados tecnolectos son moi permeables ou practicamente inexistentes. Isto facilita a transferencia de léxico entre estes dous ámbitos e –se o conectamos co parágrafo anterior– a extensión xeneralizada dos termos emprastados.

Todo o dito ata aquí permítenos constatar que unha política lingüística que pretenda a promoción dunha lingua minorizada debe asumir como un campo relevante de traballo a planificación da modernización terminolóxica naquelas áreas especializadas da realidade en que decida intervir.

De aceptarmos esta constatación, o ámbito universitario preséntase como un contorno de actuación prioritario, como pouco polas tres razóns seguintes:

1. A produción de coñecemento especializado (investigación) e a súa comunicación oral (docencia) e escrita (publicacións)¹ é a súa razón de ser. Polo tanto, os seus profesionais recorren á terminoloxía técnica de forma continua e participan de forma significativa na fixación (elaboración) e na transferencia (difusión) de termos.

¹ Se nos fixamos en concreto no caso galego aínda poderíamos afirmar máis, pois unha porcentaxe considerable da divulgación científica publicada en libro ou en prensa é obra de profesionais vinculados á universidade.

2. É o contorno no que se forman os futuros profesionais de boa parte das ocupacións técnicas e científicas presentes na nosa sociedade. Tendo en conta que durante toda a súa vida laboral estes van ser polos difusores da terminoloxía da súa área, parece importante fomentar entre eles o manexo dunha lingua técnica precisa, adecuada e de calidade.
3. É o espazo no que se pode acceder de forma máis doada a formación oficial sobre a terminoloxía como disciplina.

O anterior non implica que os procesos de planificación lingüística que se emprendan desde as universidades teñan que ser esencialmente procesos de planificación da actividade terminolóxica, senón que esta deberá ocupar un papel máis significativo ca o que lle correspondería en ámbitos máis xerais, pero non o prioritario.

Afirmamos isto porque cremos que as carencias na modernización terminolóxica dunha lingua –neste caso do galego– son soamente o síntoma dun problema que non é outro máis ca o seu escaso emprego como vehículo de comunicación científico-técnica. E atacar só os síntomas non curou nunca doenza ningunha.

É tamén certo que –nun proceso circular que se realimenta– estas carencias terminolóxicas poden ser unha das causas que favorecen a escasa presenza do galego nas actividades investigadoras e docentes; pero non se pode afirmar que sexan a causa. E non é difícil achegar datos empíricos que o confirman:

- O propio persoal docente e investigador (PDI) das universidades afirma explicitamente que non considera os problemas terminolóxicos a principal razón pola que non emprega o galego como linguaxe técnica. En concreto, en Rodríguez Neira (1998) preguntábaselle ao profesorado da Universidade de Santiago de Compostela –USC– pola «razón pola que non usa o galego como lingua de ciencia e cultura» (cadro 2) e polos «motivos polos que non imparte clase en galego» (cadro 3).

Cadro 2. Tirado de Rguez. Neira (1998: 160)

Non é a miña lingua habitual	26,8 %
Deficiente dominio	22,1 %
Existen estudantes de fóra	7,6 %
Non é apropiado	6,6 %
Non é habitual o seu uso	6,6 %
Carencia de vocabulario científico	6,4 %
Carece de bibliografía técnica	6,4 %
Descoñecemento do galego	2,9 %
Non o promove	1,5 %
Outras	13 %

Cadro 3. Tirado de Rguez. Neira (1998: 165)

Non é a miña lingua	36 %
Existen estudantes de fóra	14,5 %
Inexistencia de terminoloxía	12,7 %
Escaseza de bibliografía	12,1 %
Falta de demanda expresa	9,6 %
Non é lingua habitual na Facultade	4,3 %
Outras	10,9 %

Como se pode ver, as respostas vinculadas a carencias terminolóxicas aparecen, pero son mencionadas só por un pequeno número de entrevistados (6,4 % no cadro 2, e 12,7 % no cadro 3).

- A utilización do galego nunha área de especialidade non está directamente vinculada ao grao de desenvolvemento das actividades terminolóxicas que nela exista. En principio, sería esperable que a existencia de dicionarios e vocabularios especializados nesta lingua fomentase a súa presenza en contextos técnicos, pero outra volta, datos empíricos da USC botan polo chan esa expectativa. Se analizamos os datos declarados polo profesorado desta institución en relación á lingua na que impartiu a súa docencia durante o curso 2003-04, vemos que titulacións centradas en áreas para as que existen recursos terminográficos en galego amosan unha presenza deste idioma moito menor ca outras que non recibiron ese tipo de esforzos. Así:
  - Na licenciatura en Matemáticas só se imparten en galego un 11,30 % das materias, a pesar de que existe desde 1994 un *Vocabulario de matemáticas* editado pola propia USC e distribuído gratuitamente entre a comunidade universitaria.
  - Na licenciatura en Química o galego é lingua vehicular do 4,71 % das materias, aínda que en 2002 a USC editou e distribuíu de balde un *Vocabulario de química*.
  - Na licenciatura en Medicina a presenza do galego é puramente testemuñal (1,73 %) por moito que en 2002 a Xunta de Galicia publicara un *Diccionario galego de termos médicos*.
  - Pola contra, na diplomatura en Óptica e Optometría e na licenciatura en Física a docencia en galego chega ata o 24,36 % e o 16,84 % a pesar de que ata este 2005 non existiu ningún dicionario técnico centrado nestas áreas.
- Desde o punto de vista dos especialistas os *baleiros denominativos* (entendidos como conceptos para os que non existe unha denominación que permita referirse a eles nun idioma) ou non existen ou son moi infrecuentes. Cando unha nova realidade se introduce na comunicación científica sempre existe un nome dispoñible para referirse a ela; outra cousa é que desde o punto de vista dos lingüistas a calidade dese nome non se considere a adecuada (por ir contra as regras do idioma, por suplantar unha denominación propia...) e se intenten elaborar e espallar formas alternativas. Por iso podemos ver como determinados idiomas –castelán ou portugués, por exemplo– son vehículo comunicativo en determinadas especialidades (informática, telecomunicacións, física teórica, xenómica...) aínda que boa parte da terminoloxía empregada non resista unha análise desde o punto de vista da calidade lingüística.

Pero é que ademais, o uso dunha terminoloxía adecuada ou inadecuada non é o elemento máis relevante para valorar a calidade lingüística dun documento, aínda a pesar

da súa alta visibilidade. Parécennos moito máis graves carencias de tipo morfosintáctico, de organización da información ou de expresión, ás que case sempre se lles presta moita menos atención.

2. AS UNIVERSIDADES E A TERMINOLOXÍA

No apartado anterior sinalamos a relevancia que o contorno universitario debe ter para a planificación da modernización terminolóxica dunha lingua, sendo como é un núcleo fundamental de creación e difusión de léxico especializado, e tamén o actor máis relevante no ámbito da formación en terminoloxía. Nas liñas seguintes analizaremos por separado estes dous aspectos do vínculo universidades/terminoloxía, comezando polo segundo.

2.1. AS UNIVERSIDADES COMO CENTROS FORMADORES EN TERMINOLOXÍA

O uso que os distintos colectivos profesionais fan da terminoloxía varía segundo as súas necesidades. Mentres que para a maioría é unha simple ferramenta que empregan na comunicación técnica, para os profesionais da mediación lingüística (tradutores e redactores técnicos, intérpretes, asesores lingüísticos...) convértese nun elemento básico, e para outros (lexicógrafos, terminólogos...) chega a ser o seu obxecto de traballo. En consecuencia, a presenza de contidos relacionados coa terminoloxía nas universidades galegas varía moito en función da titulación que analicemos.

Así, a implantación da licenciatura en Tradución e Interpretación na Universidade de Vigo explica que sexa esta a única universidade galega que ofrezca formación explicitamente terminolóxica, tanto para esta titulación como para Filoloxía Galega. Pódense cursar alí materias como Terminoloxía, Neoloxía e Normalización na Lingua Galega ou varias disciplinas de tradución especializada. Ademais, existen tamén seminarios relacionados co traballo terminolóxico dentro da formación de terceiro ciclo, en concreto no programa de doutoramento de Lingüística Galega, impartido conxuntamente polas tres universidades do país. O escaso peso desta formación no ámbito académico obriga a colectivos profesionais como a Coordinadora de Traballadoras e Traballadores de Normalización Lingüística, a Sociedade Galega de Terminoloxía ou a Asociación Galega de Profesionais da Tradución e a Interpretación a organizar cursos de iniciación e afondamento en cuestión prácticas de terminoloxía dirixidos aos seus asociados.

En titulacións en que a lingua ou a comunicación non son a cerna do labor profesional non adoitan ofrecerse materias centradas na terminoloxía, pero si outras máis xenéricas sobre as características que a linguaxe de especialidade desa disciplina presenta nun idioma estranxeiro (normalmente inglés e, en ocasións, francés ou alemán). Así por exemplo, na USC o alumnado pode cursar materias como Inglés Técnico (na diplomatura en Enfermaría), Idioma Estranxeiro [inglés ou francés] Técnico-xurídico (na licenciatura en Dereito), Alemán Empresarial [I e II] (nas licenciaturas en Economía e Ciencias Empresariais) etc.

Pola contra, non existe ningunha formación sobre linguaxe especializada galega ou castelá, probablemente porque se pensa que o alumnado xa recibe os coñecementos precisos sobre elas de forma indirecta a través do seu uso como vehículos comunicativos no proceso de ensino-aprendizaxe. Esta crenza cae ao baleiro no caso do galego cando comprobamos que a presenza media desta lingua na docencia non supera o 20 % en ningunha das nosas tres universidades, e que nalgunhas titulacións esta é –como vimos– puramente anecdótica.

Neste contexto cabe preguntarse se a creación dunha oferta docente en linguaxe especializada galega adaptada ás particularidades das diferentes disciplinas universitarias sería unha medida interesante de cara a completar a formación do alumnado en relación con esta cuestión. Somos conscientes de que a forma máis natural de transmitir eses contidos é usar o galego como lingua vehicular nas actividades docentes e na difusión da investigación, e tamén de que crear este tipo de materias é –nalgunha medida– tratar o galego como se for unha lingua estranxeira.

Pero se miramos a realidade con ollos pragmáticos, non parece que a curto prazo o galego vaia converterse na lingua maioritaria do ámbito docente e investigador, e si parece urxente intentar fornecerlle ao alumnado unha serie de coñecementos e habilidades que lle permitan manexar o galego como lingua técnica mantendo un grao aceptable de precisión, concisión e adecuación.

Xa que logo, a creación deste tipo de materias pode verse como un parche necesario pero non suficiente para afrontar unha situación como a presente; un panorama con respecto ao que cabe preguntarse ata que punto se pode afirmar que o alumnado recibe formación «de calidade» se ao final do seu proceso formativo (titulación) non é capaz de transmitir con precisión e calidade información técnica relacionada coa súa especialidade nas dúas linguas oficiais da sociedade en que se radica o centro.

As universidades como centros creadores e difusores de terminoloxía

Calquera organización que –como unha universidade– teña como misións fundamentais a creación e a transmisión de coñecemento científico e técnico cumpre un papel relevante na elaboración e na difusión de terminoloxía. Se isto o trasladamos a un contexto como o galego, no que os centros de investigación e desenvolvemento científico dependentes da iniciativa privada teñen un peso cuantitativamente pequeno, o peso relativo que adquiren as universidades incrementase considerablemente.

Polo tanto, é evidente que estas poderían ter un lugar transcendental na modernización terminolóxica do galego e na divulgación da terminoloxía creada. Porén, a baixa presenza desta lingua como vehículo da investigación, a publicación e a docencia estraga boa parte dese potencial e chega a producir o efecto contrario.

Isto é así porque a difusión masiva da terminoloxía castelá provoca que esta sexa a mellor coñecida polos especialistas –case se podería dicir «a única»–, o que fai que boten man dela en moitas ocasións para nomear en galego conceptos que en realidade posúen unha denominación propia e diferente nesta lingua.

Ata este momento, estivemos falando das universidades galegas co sentido de «comunidade universitaria», pero evidentemente é o PDI o actor máis relevante no que ten que ver coa creación e coa difusión de terminoloxía. Tamén os servizos de normalización lingüística (SNL) poden desenvolver labores importantes en relación con esta cuestión. Xa que logo, presentaremos o papel dun e doutro por separado.

2.1.1. O papel do persoal docente e investigador

Este colectivo profesional amósase como un importante elaborador do corpus dunha lingua e modernizador da súa terminoloxía. Tanto se identifica e define conceptos de creación propia, como se se limita a importalos desde outras realidades sociais, vai ter a capacidade de «bautizalos» na lingua que utiliza como vehículo de comunicación, decidindo se crea un novo nome na lingua propia, se importa sen cambios unha palabra doutro idioma, se a importa con pequenas modificacións... Xa que pode tomar unha serie de decisións nese ámbito, sería importante que contase con formación e ferramentas que lle permitisen valorar as implicacións que as súas escollas van ter para a precisión e a adecuación das súas mensaxes.

Isto que acabamos de dicir é así en calquera lingua, pero ten unha relevancia superior en contextos coma o noso, cun número comparativamente pequeno de profesionais interesados en potenciar a introdución de terminoloxía en galego, e obrigados a traballar en contornos nos que a presión dos termos doutras linguas (inglés, castelán...) é moi forte.

Por iso, é importante que o PDI que usa o galego como lingua profesional chegue a percibir a verdadeira relevancia do seu papel como elaboradores de terminoloxía, e a asumir que a responsabilidade de empregar termos apropiados e de calidade é basicamente súa, e non dos mediadores lingüísticos (técnicos de normalización, asesores, correctores...) nos que se poida apoiar.

Só aceptando esas dúas afirmacións é previsible que o persoal docente considere útil para o seu desempeño profesional a adquisición de competencias relacionadas cos criterios de creación e importación de termos propios da súa disciplina e da lingua que emprega como medio de comunicación. E así mesmo, que sexa quen de analizar criticamente a terminoloxía que se lle ofrece por defecto, normalmente inglesa ou castelá, e decidir se é adecuada para ser empregada en galego.

Ademais de para a elaboración de terminoloxía, o proceso de ensino-aprendizaxe e a publicación ou a divulgación de resultados de investigación son contornos privilexiados para a súa difusión. De feito, os especialistas que utilizan unha lingua non-minorizada non precisan estudar de forma sistematizada a terminoloxía da súa disciplina, xa que a van adquirindo indirectamente a través das distintas situacións comunicativas en que participan².

² Por poñer un exemplo: un estudante de Farmacia dunha universidade andaluza non precisa estudar as denominacións correctas dos conceptos básicos da súa titulación, xa que as aprende de forma natural durante o seu período formativo.

No noso contexto, a práctica docente pode ser unha vía esencial para a difusión da terminoloxía galega, pois é a principal situación comunicativa na que o estudiantado vai recibir mensaxes especializadas nesta lingua, tendo en conta que a presenza dela en publicacións técnicas é anecdótica ou insignificante en moitas disciplinas³.

Difundir a terminoloxía adecuada en galego durante a etapa formativa dos especialistas facilitaría enormemente que se implantase efectivamente no uso. É evidente que non se poden usar termos galegos se non se coñecen; pero incluso se nun momento posterior se emprenden iniciativas para suplantar a terminoloxía inadecuada pero difundida por outra máis acaída, os resultados adoitan ser infrutuosos.

Tanto a elaboración como a difusión dos termos son labores que debemos entender de forma cíclica. A velocidade con que se producen os cambios e as novidades nas diversas disciplinas científicas obrigan a revisar case constantemente as terminoloxías para adaptalas ás novas realidades (aparición de novos conceptos, denominacións recomendadas que na práctica non se usan...) e a difundir o máis axiña posible os resultados desas revisións.

Neste proceso circular –que se coñece co nome de *actualización*– os docentes e investigadores tamén teñen reservado un lugar importante, xa que detectan rapidamente os cambios que acontecen nas súas especialidades, observan as implicacións lingüísticas que estes tiveron nas sociedades veciñas e poden propoñer e difundir solucións que permitan adaptar a lingua a eses cambios.

2.1.2. O papel dos servizos lingüísticos⁴

Un servizo lingüístico defínese (Cabré, 1991) como unha unidade de traballo que actúa dentro dun organismo complexo, co fin de organizar e resolver todas as necesidades lingüísticas deste, tanto en relación coas linguas que emprega como sobre os modelos lingüísticos que serven para elaborar os documentos de traballo e para regular desde o punto de vista lingüístico as súas comunicacións co interior e o exterior.

Nas páxinas anteriores vimos que as necesidades terminolóxicas teñen unha relevancia especial no ámbito universitario, e que as universidades que decidan organizar de forma planificada os usos das linguas no seu interior deben dedicar parte dos seus esforzos á planificación terminolóxica. Xa que logo, é evidente que un servizo lingüístico universitario terá que intentar enfrontarse de forma planificada ao labor terminolóxico que deba realizar.

³ Incluso o acceso a fontes en portugués é tamén bastante complicado en moitas áreas de especialidade.

⁴ Esta parte da exposición é unha reelaboración actualizada do relatorio «A planificación das actividades terminolóxicas: o exemplo do Servizo de Normalización Lingüística da Universidade de Santiago de Compostela» (véxase Rodríguez Río e Suárez Recouso, 2004).

En condicións ideais, este achegamento planificado debe atender a sete vertentes (Auger, 1986; Cabré, 1992):

1. Planificación.
Proceso de avaliación previa, coordinación e xestión dos recursos materiais e humanos de que se dispón.
2. Investigación
Presenta unha vertente teórica –estudos sobre o funcionamento dos termos na lingua e na sociedade que a usa– pero tamén aplicada –elaboración de traballos terminográficos.
3. Normalización
Estandarización de termos ou de regras co obxectivo de fixar formas de referencia.
4. Difusión
Extensión da terminoloxía estandarizada entre os seus potenciais usuarios a través das vías e soportes axeitados a cada caso.
5. Implantación
Medidas de tipo dinamizador que contribúan a asentar a terminoloxía proposta nos usos reais dos especialistas.
6. Avaliación
Control do cumprimento dos obxectivos prefixados para determinar se é posible manter os métodos de traballo ou se cómpre reformularlos.
7. Actualización
Adaptación dos termos e dos produtos terminolóxicos aos cambios que acontecen no contorno no que se empregan.

Pero o realismo obriga sempre a adaptar ese marco ideal ás particularidades e limitacións que imponen o contexto de traballo e o tipo de actividade –sistemática ou puntual⁵ que se realice.

O Servizo de Normalización Lingüística da USC realiza tanto traballo sistemático (desde 1993 elaborou e publicou 10 vocabularios técnicos) como puntual (desenvolve un labor continuo de resolución de dúbidas formuladas por membros da comunidade universitaria ou detectadas na área de Asesoramento Lingüístico do propio Servizo). E para cada unha delas é preciso axustar de forma diferente o modelo xenérico de planificación indicado máis arriba.

⁵ Por *traballo terminográfico sistemático* enténdese aquel que determina os conceptos e os termos dunha área de especialidade ampla e que se plasma normalmente na elaboración dun dicionario ou dun glosario. O *traballo terminográfico puntual* ocúpase de investigar un termo illado ou un pequeno conxunto de termos dunha mesma área temática.

- A organización do traballo terminográfico sistemático
As primeiras decisións que cómpre tomar son de corte planificador e consisten en recoller, estudar e valorar posibles proxectos de traballo para determinar cal ou cales se deben abordar prioritariamente. Estes proveñen de análises realizadas no propio SNL (normalmente na área de Dinamización) ou da iniciativa de persoas ou entidades externas (comisións de normalización lingüística, asociacións de estudantes, particulares...).
A elección dun ou doutro proxecto vese condicionada por factores pragmáticos como:
  - Que o vocabulario poida contribuír a aumentar o uso do galego nun ámbito socioprofesional concreto (área de especialidade, centro, departamento...). Para iso é relevante saber se os especialistas senten que as carencias terminolóxicas condicionan os seus usos lingüísticos⁶. Tamén se analiza a cantidade e calidade de bibliografía accesible en galego para esa área, para determinar se as posibles carencias indicadas son reais ou derivan dun coñecemento incompleto dos recursos existentes. Igualmente, tense en conta a existencia ou inexistencia doutros proxectos en curso centrados sobre o mesmo dominio especializado⁷.
  - A relevancia obxectiva que a área en cuestión teña no contorno da USC e no proceso de elaboración do corpus do galego.
Evidentemente, canto maior sexa esta maior será o interese do SNL por contribuír ao seu desenvolvemento terminolóxico.
  - A análise do contexto material e lingüístico do centro destinatario
Como moitos dos vocabularios buscan explicitamente cubrir as necesidades dunha titulación concreta, a situación sociolingüística do centro no que se imparte debe ser un elemento de análise. Así, pode decidirse que centros nos que o uso do galego é moi baixo non están «maduros» para iniciativas como as terminolóxicas, que se centran na mellora da calidade lingüística, e que neles cómpre priorizar actuacións máis directamente orientadas a acadar o cambio lingüístico⁸.

⁶ Datos como que a elaboración do vocabulario fose solicitada por unha comisión de normalización lingüística sérvennos como indicador dese sentimento.

⁷ O Rexistro de Proxectos Terminolóxicos <<http://www.usc.es/snlus/rexistro.htm>> é un espazo web creado con ese obxectivo. Nel calquera persoa ou entidade pode informarse ou informar a outros das iniciativas que desenvolve, tanto na vertente aplicada –dicionarios, vocabularios, glosarios...– como na teórica –estudos, teses, proxectos de fin de carreira... O Rexistro recolle unicamente a información que as persoas responsables dos proxectos desexan incluír, polo tanto, só será unha fonte de información exhaustiva e actualizada, se conta coa colaboración dos verdadeiros axentes do traballo terminográfico en Galicia.

⁸ As cuestións citadas nos tres apartados precedentes analízanse nos «estudos-diagnóstico» que a área de Dinamización do SNL vén elaborando sobre a situación sociolingüística dos diversos centros da USC.

- Que se conte con especialistas dispostos a participar no vocabulario
Unha cuestión tan pragmática convértese en fundamental, pois incide na capacidade efectiva de realizar os traballos. Por moi interesante que sexa un proxecto de vocabulario non se vai poder emprender de non existiren expertos interesados en colaborar; e ao revés, outros menos significativos poden desenvolverse se se constitúe un equipo de expertos disposto a levalo a porto coa coordinación e o apoio lingüístico do SNL.

A combinación destes catro criterios provoca unha casuística moi diversa que impide establecer *a priori* un protocolo estrito que aclare qué proxectos se van realizar e cáles non. Con todo, desde o SNL tendemos a optar pola flexibilidade á hora de aceptar a realización dun traballo terminográfico sempre que teña un interese mínimo e contribúa á modernización terminolóxica dalgunha área especializada do galego.

Para o proceso de investigación terminolóxica propiamente dito, tomamos como referencia as indicacións de metodoloxías elaboradas para contextos semellantes ao noso (Auger e Rousseau 1978; Termcat, 1990; Pavel e Nolet, 2001). Porén, en certos casos estas deben adaptarse debido ás limitacións derivadas do incompleto proceso de elaboración do galego⁹.

Neste proceso, o SNL reserva para si fundamentalmente dúas tarefas:

1. Constituír os equipos de traballo, formados por especialistas –case sempre docentes e investigadores da USC– e lingüistas –persoal do propio SNL ou profesionais alleos a el–, coordinalos nas distintas etapas do proceso, e realizar determinados traballos de apoio informático e documental (adaptación de software, busca de bibliografía...).
2. Propor e consensuar co equipo unha metodoloxía de traballo, e facer un seguimento que garanta que esta se respecta durante o proceso de elaboración.

Outra vertente da planificación terminolóxica que é prioritaria para o SNL é a difusión, tanto dos produtos elaborados (vocabularios, léxicos...) como de información sobre eles.

As accións de divulgación de información comezan incluíndo o proxecto de traballo no Rexistro de Proxectos Terminolóxicos, e continúan –xa cos produtos rematados– con presentacións públicas e informacións na prensa comercial e na editada polo propio SNL (os boletíns *O Cartafol* e *O Cartafol dixital* <<http://ocartafol.usc.es>>).

⁹ Por exemplo, a escasa presenza de documentación técnica en galego nalgunhas áreas de especialidade obriga a darlle ás fontes orais, aos textos traducidos ou á neoloxía un peso como vías de documentación e elaboración da terminoloxía que supera o que xenericamente se recomenda.

Con todo, o esforzo céntrase na distribución dos traballos realizados. Para iso, édítanse e distribúense de balde entre 2 000 e 3 000 exemplares¹⁰ segundo as tiraxes, entre os membros da comunidade universitaria da USC, os servizos lingüísticos galegos e os doutras universidades españolas.

As limitacións da edición en papel (número de exemplares, difícil actualización, custo elevado^{1/4}) leváronnos a apostar decididamente pola Internet como vía alternativa de difusión de terminoloxía. Así, hoxe é posible consultar e descargar todos os vocabularios do SNL desde o enderezo <<http://www.usc.es/~snlus/vocab.htm>>; pero ademais, desde calquera ordenador conectado á rede de datos da USC pode accederse ao bUSCatermos <<http://www.ti.usc.es/buscatermos>>. Trátase dunha interface de procura que permite a consulta simultánea en toda a produción terminográfica sistemática e puntual realizada no SNL, así como nun corpus de máis de 20 dicionarios e vocabularios técnicos galegos, chegando todo o conxunto aos 125000 rexistros e ás 150 000 denominacións galegas.

As outras vertentes da planificación terminolóxica ocupan un lugar moi secundario nas actividades do SNL, ben por quedaren fóra do seu ámbito de actuación, ben por non contarmos con recursos materiais e humanos para enfrontarse a elas:

- A capacidade de avalar normativamente a terminoloxía galega (actividade normalizadora) correspóndelle exclusivamente á Real Academia Galega e ao Servizo Galego de Terminoloxía (Termigal).
- As iniciativas de fomento da implantación limítanse ao emprego das terminoloxías elaboradas no labor diario da área de Asesoramento Lingüístico do SNL. Pero tamén é certo que dalgunha maneira as accións de difusión posúen unha vertente implantadora: dar a coñecer unha terminoloxía é condición *sine qua non* para que se estenda o seu uso.
- A avaliación da elaboración, da difusión e da implantación dos vocabularios só podemos realizala por vías indirectas (número de exemplares distribuídos, volume de descargas dos produtos accesibles por Internet, presenza da terminoloxía proposta en determinada documentación...) xa que o SNL non ten capacidade de emprender investigacións específicas sobre esta cuestión, do tipo das realizadas en Francia ou no Quebec, por exemplo.
- A actualización dos materiais en papel é unha tarefa difícil, lenta e cara, fronte ao que ocorre traballando sobre soportes electrónicos. Por iso, os nosos esforzos céntranse na revisión e na actualización da terminoloxía que se ofrece a través de bUSCatermos, co fin de eliminar termos que actual-

¹⁰ Ademais, entrégasenlle á Administración autonómica de 1 000 a 2 000 para que os difunda a través das súas propias redes.

mente non se consideran adecuados e de evitar incoherencias entre as solucións ofrecidas polos distintos traballos que nel se integran.

- A organización do traballo terminográfico puntual

Este subtipo do traballo terminográfico presenta unha serie de particularidades teóricas e prácticas que agrandan a distancia que existe entre o modelo ideal de planificación e a aplicación que del se pode facer no día a día¹¹.

Así, se a decisión de elaborar un dicionario ou un vocabulario técnico podía ser obxecto de planificación, a actividade puntual xorde case sempre condicionada por unha acción externa (unha consulta, unha colaboración coa área de Asesoramento...) á que cómpre darlle resposta. Pero ademais esta debe proveerse en moi pouco tempo (horas, ou como moito uns poucos días), o que limita a capacidade de afondar na investigación que se realiza.

As propias características das cuestións que se formulan engaden máis dificultade ao traballo, pois poden versar sobre calquera aspecto dos termos (forma da denominación, determinación exacta do concepto, relación entre diversas denominacións...). Por riba, adoitan tratar sobre conceptos moi especializados e pertencentes ás máis diversas áreas de coñecemento.

Todo o anterior converte en fundamental contar co asesoramento case inmediato dun amplo grupo de especialistas, tanto para achegar información técnica, como para valorar a proposta terminolóxica que se pretende dar como resposta. Para cubrir tal necesidade, o SNL puxo en marcha USC-Lexiterm <<http://www.listas.usc.es/listas/usc-lexiterm.html>>, unha rolda electrónica especializada en terminoloxía na que participan actualmente máis de 150 profesionais das distintas disciplinas que se imparten na USC, e que actúa como un comité de expertos ao que lles formulamos as nosas dúbidas e que, pola súa parte, tamén nolas presentan a nós.

A investigación en si debe convivir coas limitacións devanditas e coa escaseza de materiais metodolóxicos dispoñibles. Porén, neste caso contamos con un especificamente pensado para a problemática do galego (Rodríguez Río, 2003), que usamos como método de referencia, coas adaptacións que cómpren en cada caso.

Unha vez que a investigación remata a proposta de solución remíteselle á persoa consultante a non ser que nos ofrezca dúbidas. Nese caso preséntase previamente en USC-Lexiterm, ou noutras roldas relacionadas coa terminoloxía galega¹² para escoitar opinións sobre ela.

¹¹ De feito, as vertentes normalizadora, implantadora, avaliadora e actualizadora volven recibir unha atención secundaria polas razóns xa indicadas. Non insistiremos máis sobre esta cuestión e limitáronos a describir as tarefas que conforman a estrutura do traballo puntual.

¹² Referímonos fundamentalmente á rolda Terminoloxía, do Consello da Cultura Galega, <<http://www.consellodacultura.org/interaccion/foros/terminoloxia.php>> e a Tradgal <<http://www.elistas.net/lista/tradgal>>.

A difusión é tamén aquí unha das preocupacións fundamentais. Por iso, intentamos dar a coñecer as nosas propostas terminolóxicas puntuais por varias vías:

- a través do uso que dela faga a persoa que formulou a consulta que puxo en marcha a investigación
- a través da rolda USC-Lexiterm
- engadindo o termo ao bUSCatermos, de xeito que fiquen accesibles para ser consultados, valorados, cuestionados, emendados... por todos os usuarios.
- a través de «Un idioma preciso» <<http://www.canalciencia.com/faladoiro/indez.htm>>

Trátase dun espazo que o SNL mantén no sitio web de divulgación científica *Canalciencia* <<http://www.canalciencia.com>>, no que comentamos quincenalmente algún termo galego que veña recibindo unha denominación inadecuada ou ambigua, que non se defina con precisión nos traballos lexicográficos e terminográficos etc.

3. CONCLUSIÓNS

O ámbito universitario debe ser un contorno prioritario para o desenvolvemento dunha planificación das actividades terminolóxicas, aínda que iso non quere dicir que a planificación lingüística deba ser unicamente planificación terminolóxica.

Esta planificación debería ser capaz de implicar o PDI no proceso de elaboración e difusión de terminoloxía, dotándoo da formación necesaria para crear termos galegos de calidade e fomentando a aparición de situacións comunicativas (o proceso de ensino-aprendizaxe e da publicación de resultados de investigación) a través das cales estes termos puidesen divulgarse.

Os servizos lingüísticos das universidades deben desenvolver esta planificación desde o punto de vista técnico, contribuíndo á elaboración e á difusión dos termos creados e actuando tamén como asesores especializados en materia de terminoloxía para calquera membro da comunidade universitaria.

REFERENCIAS

- Auger, P. e L.-J. Rousseau (1978) *Méthodologie de la recherche terminologique*. Québec: Office de la Langue Française, Service des Travaux Terminologiques. Manexouse a edición española de M. Teresa Cabré: *Metodologia de la recerca terminològica*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1984.
- Auger, P. (1986): «La francisation et la terminologie: l'aménagement terminologique». *Termia 84: Terminologie et coopération internationale*, ed. por G. Rondeau e J.-C. Sager. Québec: Girsterm.
- Cabré i Castellví, T. (1991): «Os servicios lingüísticos: definición e estrutura». *Cadernos de lingua*, 4: 141-150.
- Cabré i Castellví, T. (1992): *La terminologia. La teoria, els mètodes, les aplicacions*. Barcelona: Empúries.
- Cabré i Castellví, T. (1998): «À propos de la notion de qualité en terminologie». *La banque des mots*, núm. especial 8: 7-34.
- Gallardo San Salvador, N. (1996): «¿Que papel juega la terminología en la formación de traductores?». *Terminómetro*, núm. especial 1996 (La terminología en España): 59-60.
- García Conde, S. e I. Vaquero Quintela (1996): «Os servicios de normalización lingüística: propostas básicas de funcionamento». *Cadernos de lingua*, 14: 101-116.
- Gutián Rivera, X. (coord.) (2002): *Vocabulario de química*. Santiago de Compostela: Servizo de Normalización Lingüística da USC.
- Haugen, E. (1983): «The implementation of Corpus Planning: Theory and Practice». *Progress in Language Planning. International Perspectives*, ed. por J. Cobarrubias e J. Fishman. The Hague: Mouton. 269-289.
- Lerat, P. (1995): *Les langues spécialisées*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Masa Vázquez, X. M. e A. B. Fortes López (coord.) (1995): *Vocabulario de matemáticas*. Santiago de Compostela: Servizo de Normalización Lingüística da USC.
- Maurais, J. (1993): «Terminology and language planning». *Terminology. Applications in interdisciplinary communication*, ed. por H. Sonneveld e K. Loening. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins. 111-125.
- Pavel, S. e D. Nolet (2001): *Manual de terminologia*. Versión española. [Consulta en liña.] Ministère des Travaux publics et Services gouvernementaux du Canada <http://www.translationbureau.gc.ca/pwgsc_internet/fr/publications/gratuit_free/man_termino_f.htm>. [Consulta: 26/12/2005].

- Reyes Oliveros, F. e C. García González (dir.) (2002): *Diccionario galego de termos médicos*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia.
- Rodríguez Neira, M. (coord.) (1998): *O idioma na Universidade de Santiago de Compostela. (Resultado dun inquérito realizado no curso 1995-96)*. Santiago de Compostela: Instituto da Lingua Galega-Servizo de Normalización Lingüística da USC.
- Rodríguez Río, X. (2003): *Metodoloxía do traballo terminográfico puntual en lingua galega*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega <<http://www.consellodacultura.org/mediateca/publicacions/metodoloxia.htm>> [Consulta: 26/12/2005].
- Rodríguez Río, X. e S. Suárez Recouso (2004): «A planificación das actividades terminolóxicas: o exemplo do Servizo de Normalización Lingüística da Universidade de Santiago de Compostela». Actas del VI Congreso de Lingüística General. Universidade de Santiago de Compostela, maio de 2004 [no prelo].
- Termcat (1990): *Metodologia del treball terminologic*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- Vilalta López, R. e J. J. Guillín Fraga e A. Varela Caamaño (2005): *Diccionario de física*. A Coruña: Baía Edicións.